

Դուք երգալիք լրագրիներուն մամբու
մախքը առհաղիմ վրայ է:
Լրագրայն վերադերեալ մամբու կամ ոչ
եւ ի՞նչ գրու չին խմբագրին պիտի
ուղղուի. եւ ասոնց մամբուն ծախ
քն խրկողին վրայ է:

ᲛᲠᲣᲗᲠᲚᲗ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

Օսմանեան Պաշտօնային բաժնէն իր ղե-

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Անդրեա, Աւարիա, Բրուսիա
Ռուսիա : առանց որոշ հաճութեանը
կրնար արքայաժողովը դուստրիլ, պ
տատման գրեր են 'Աւարդէն կայսեր ի
առանց նախապատրաստական բանակցո

Եւ Եւրօլէոն կոչար չէր կրնար աստ
տիտնայ : Ուրեմն ի՞նչպէս է խնայ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ

Այդպէն նորախաղմ Արարու թիւ
իր առաջին քայլերուն մէջ ձեռնարկու
թիւն մ'ըլլաւ, որ հայ հասարակութեան
մտքին վայր զանազան կերպով տարա-
բաւ թիւներ ըրած, եւ այլ ընդ այլոյ մե-
ծութիւնն առ ի թեւադէտ հո-

Դոյնապետ անձնականին նկատմամբ չի
 նաւար կամ անհիմն անբառուտանութիւն
 ներ կամ պարսաւական խորհրդածո
 թիւններ չենեւ, այլ միայն օրինօք դ
 տապարտուած անձի մը գէմ արձակու
 վիժու չրատութիւնք. և եթէ լրաց
 իմրազիւր բոցք մ'ուռին, կամ դր
 դանդաւ մը կամ անիրաւութիւն մը
 սեն, իրիւ ազգային անհատ պէտք է ձ
 ոքնհատ տտեսնին գիտեն, և փաստ

լան որ իրենց ձայնն այս կերպով լսելի կըլ-
լայ և դարձան մը կը գտնեն։ Իսկ եթէ
ձեռնհաս ժողովն իրենց արդար պահանջ-
մանց իրաւունքը չտայ, այն ժամանակ հը-
րատարակին և յայտնեն նոյն ժողովին ա-
նիրաւութիւնը։

Եւս՝ Քաղաքական ժողովին բրած
առաջարկութեանց բովանդակութիւնը։

Եւս առաջարկութեան ամենէն ըն-
դունելի և փափուկ կետերունցն է Ար-
քանի և վաւերացնող Սահմանադրու-
թեան, և իր ծարմանք մէջ օրինաւոր
Արքունիքին իր սահմանադրական գը-
րիցը մէջ պարտաւարտաւաճ կգա՞ծ յարգան-
քնն ընծայելու մասին՝ մեղի հետ ուրիշ
երեք խմբագիրք ալ խոստանալով տուին
Քաղաքական ժողովոյ։ ստորագրութիւն
մը գոր չէինք կրնար զանալ առանց ըմ-
բոստ երկարու և ներքին դիտաւորու-
թեանց կամ պարտաւարտաւաճ նկատմանց
կատարած ազդեւոր, թէ և մինչև յայ-
նոր Մասիս բռնած ընթացքը չէր կըր-
նար այնպիսի կատարած մը մեր վրայ ար-
գարացնել, և ոչ ալ Քաղաքական ժո-

ղովոյ վերջինչալ պատուէրին կարօտ կը-
նէր զմեզ։ Եւս որովհետեւ ազգային վար-
չութիւնը լրագրութեանց համար կանո-
նադրութեան կամ հրահանգի հարկաւո-
րութիւն տեսեր է, Մասիսը չէր կրնար
ինքնից բացառութիւն մը համարիլ։ Մա-
սիս որ կը ծանչէ թէ մարդկային ազգին
յետո ընդդէմ նահանգման և ազնուինե-
րու պատճառներէն մէկն ալ մարդկային
կանխոր անձնաւորութիւնն է։ մարդոց
կողմէն Եւստուծոյ հետ իրաւաստի ըլլալու

յաւերթութեանց մէջ անբարկշտ յանդը-
նութեամբ դատաւոր մանել և ուրիշ կար-
ծիքն իր կարծեացը տակ նուաճելու Եւս-
ուած ընդդէմ և մարդկային ընդդէմ բռնաւորու-
թիւնն է։ Մասիս որ կը հաւատայ թէ ազգին
վերջերք տեսնել և կարեկցարար հրատա-
րակելով ու ձանչընելով անոց պարմանը
ինքնից անկողմնաւոր հոգւոյ և ճշմարիտ
ազգասիրութեան գործ մ'է։ Արքանք յար-
գել՝ ամեն անհատի սրբապան պարտաւո-
րութիւնն է։ Եւս զգովին ընդունուած եւ

կայսերական բարձր հրամանաւ վաւերաց-
եալ Սահմանադրական օրէնք մը չյար-
գելու համար, նոյն օրէնքը որ ազգին որ
արուած է՝ անոր անգամն ըլլալու չէ։ Իսկ
Արքունիքեան մը ծագման օրինաւորու-
թիւնը ձանչելէ ետեւ, իր Սահմանադրա-
կան գրիցը մէջ զանկալ խմբեւ, անձե-
ւորն հաս կամ անկարող հաշակել, անոր
օրինաւոր հրամաններուն և անօրէնու-
թեանց ազդեցութիւնը կտորելու և ան-
գործաբերել ընելու համար գանկիւց նը-
շաւակելու տրեխիւ, ազգին խաղաղութեան
անհաշտ թշնամի ըլլալ է։

Եւս շոշափելի ճշմարտութիւնները չենք
կրնար երբեք ժխտել և չմերժել։ Արքունիք
նաեւ որ ամեն Սահմանադրական Ար-
չութիւն կրնայ օրինաց ծրագրեր պատրաս-
տել, և Բ' նդ հանուր ժողովոյ քննութեա-
նը ներկայացնելով՝ անոր հաւանութիւնն
ու վաւերացումը ստանալէ ետեւ գործադ-
րել։ Սակայն ուշադրութեան արժանի
քանի մը կարեւոր կէտեր կան, զորոնք պար-
զելը մեղի պարտք կը սեպելք, առանց ու-
րոյ տպագրական ազատութիւնը նեղ սահ-
մանի մը մէջ սեղմեալ կաշիւադեալ, աւե-
րն բռնական իշխանութեան մը խորհրդա-
նըշանը կը ներկայացնեն, քան թէ բարեկար-
գութեան կարօտ սահմանադրական Ար-
չութեանը շարժող ազգի մը։

Ժամանակակից համար մը՝ այն է
Լամարթիւն կրէ թէ «Բռնակալութիւնն
ու սնապաշտութիւնը միայն լուսթիւն կը
հրամայեն և ճշմարտութիւն լսելէ չեն ա-
խորժիր»։

«Ար և է մարդիւն՝ երբ որ նշա-
ւակուի՝ կը կորնի» կրէ Արքունիքը։
Եւս հիմանց վրայ է որ մենք ալ մեր
գիտողութիւնը կը յաւելունք։
Բայց նախ կրննք թէ Մասիսը չի
կրնար երբեք հաւատալ կարծել կամ եւ-
թարբել թէ ազգային Արքունիքին իր
այս ձեռնարկութեան մէջ լրագրաց վրայ
այնպիսի լուծ մը գնել ուզէ, որով հար-
կաղին չընդունելու ազգային Ար-

չութեան հաստատութիւն օրէնքը կամ կանո-
նադրութիւնը, և Քաղաքային իշխանու-
թեան՝ այն է կայսերական կառավարու-
թեան տուած օրինոցը միայն շատանան։

«Տպագրական ազատութիւնը կը-
սէ գաղղիացի հեղինակ մը, միայն պար-
կեշտ մարդոց կօղնէ, և այս բաւական է
մեղի ցոյց տալու թէ որո՞նք են իր թշու-
միները կամ իրմէ խրաւուրները»։

Եւս զգային Արքունիքին իրաւունք
ունի խմբերու լրագրիներէն որ սուտ լու-
րեր հիշատարակին, զգարաւորութեանց ար-
ձագանք չըլլան, անհիմն ամբաստանու-
թիւններով մարդ չպախարակին և անձ-
նական պատիւներ չարատաւորեն։

Սակայն ի՞նչ կրնանք ըսել որ ազգա-
կին լրագրութեանց մէջ պատշաճից սահ-
մանէն դուրս ելնողներ պահա չեղան, կա-
նոնադրաց վրայ ալ ազգասիրական և կըր-
նանք ըսել Սահմանադրական անհրաժեշտ
պարտաւորութիւն մը կայ զգուշանալու,
որ չափազանցութիւններն արգիլել ուղած
ժամանակին՝ լրագրաց օրինաւոր ազա-
տութիւնն ալ չկաշիւադեն։

Քանի ինչպէս օրն ու յոյր՝ նոյն
պէս ալ ճշմարտութիւնը՝ թէ և ամեն
մարդու համար է՝ բայց աւելի լրագրի մը
խմբերէն զիտա որ վաճառքն է այն։ Խրմ-
բագրին կրննք, որուն շահն է ճշմարտա-
խօս ըլլալ և ստել իրեն համար ուրիշ
բան չէ, եթէ ոչ իր վարկ կորսնցունել
և յամօթ ու ի նախադիմա իրեն ինքզինք
կործանել։

Եւս ձեռնական կրից արգիւնք եզոյ չա-
րակաւութեանց արձագանք ըլլալ անպար-
տի մը անհատական արժանաւորութիւնը
առաւորել կրննք, պարտել խաղթել և
անուանարկ ընել, ներքի չէ և ոչ մէկ օ-
րէնքով։ Բայց պարտաւարտութիւն մը կամ
չարքը մը բուն իսկ գործուած միջոցին
լսել և անտես չընել, հասարակաց կարծ-
եաց ատենանք ներկայացնել և ձեռնհաս
իշխանութեան ուշադրութիւնը հրաւի-
րելն ալ լրագրին պաշտօնը, կոչումը, գոր-
ծը կամ թէ որ կուզես արհեստն է։

առանց այս պարտքը կատարելու, լրագրի
մը լրագիր չէ, և ազգային նկատմանը ալ
չկրնար երբեք օգտակար ծառայութիւն
մ'ընել։

«Հասարակաց կարծիքն աշխարհիս
թաղուհին է և իր արժոն է լրագրի»
կրէ հռչակաւոր հանձնար մը։ Լրագիրը
Արքունիքեան մը արքանեակն և միայն
անոր գործիքը չէ։ ազգարա, ու՛րէ և պէտք
է լրաց ինչպէս լուսութեանց, հասարա-
կաց օգտին ծառայող գործոց, որով քա-
ջակրուին առաքինի և բարեգործ անձինք,
նոյնպէս ալ վերջմանց, պարտաւարտու-
թեանց և հասարակաց օգտին վնաս բե-
րն և պաշտօնն է՝ ինչպէս հրապարակա-
կան բարեգործութեանց և անձնուիրմանց
հեղինակները գովութեամբ հաշակել,
նոյնպէս և ազգավնաս վերջմանց պար-
տաւարտութեանց ու անիրաւութեանց
հեղինակներն հասարակաց կարծեաց տու-
եանը հանել ստոյգ և անփափելի վրայու-
թեամբ, առանց սակայն պաշտաճից սահ-
մանէն դուրս ելնելու։

Եւս լրագրիները մեծ ծառայութիւն
մ'ըրած կըլլան ձեռնհաս իշխանութեան
զեղծմանց առաջին անգամն և համար, և
ուրախ ենք որ այս կարեւոր կէտը նոյն իսկ
Քաղաքական ժողովոյ մեծապատիւ ան-
դամներուն ունանց ալ ուշադրութեան
չէ վերադա՛ն։

Այսին զի նախ՝
Լրագիր մը ոչ մի միայն լաւապաշտ
(օրթիւնիսթ) և ոչ ալ մի միայն յոռեպաշտ
(բեսիւիսթ) կրնայ ըլլալ, այլ այս երկու
պաշտօնն ալ հաւասարապէս ունի։ Բա-
րին խրաւուրն և չարք օրինաւոր աղա-
ցոյցներով ամբաստանել։ Քանի վեր-
բերը ծածկուելով չեն կրնար երբեք բու-
ժիլ, այլ ընդ հակառակն աւելի կը ծա-
րակին և գովաւարտութիւն ու մահաւ ի՞նչ
կըլլան։

Եւս իրողը՝ քննադատութիւն մը որ կը
լուսաւորէ և չայլեր, պէտք է ներքի ըլ-
լայ միշտ։ Եւս երբեք ամբաստանութիւն
չուր արգիլելու միջոց չունենք։

մը որ սուտ չէ և պատասխանատու մը
ունի, արդարութեան ձայնը խղիւղ է։
քանի ճշմարիտ ամբաստանութիւն մը եր-
բէք վատահամբաւութիւն չէ։

Ար և է լրագիր՝ որ ոչ հասարակաց
բարոյականին, ոչ կրօնի և ոչ պատշա-
ճից կը դպչի, արդէն գերազանց իշխանու-
թեամբ աղաւ է։

Եւս ազգային Արքունիքին կը
յոռայ որ առանց լրագրաց ազգարար փո-
ղին կրնայ ամենութեք, նա մանաւանդ դա-
ւաւաց մէջ գործուած անտեղութեանց
պարտաւարտութեանց և շատ անգամ յա-
նուն ազգին գործուած հարստահարու-
թեանց և նոյն իսկ ազգայիններէ ազգաս-
հասարակութեան եղած զգնանաց վրայ
ստոյգ անդեկութիւններ առնուլ, փորձն
հակառակը ցոյց տուած է մեզ։

Օրինակի համար, դիցուք թէ դա-
ւաւի մը մէջ ազգային պաշտօնեայ մը՝ եւ
կեղեցական կամ աշխարհական՝ սպօրինա-
ւոր կամ դատաւարաւոր գործ մը ըրած է։
Եւս ազգային լրագիր մը՝ որ ներքին մեզ
ըսել՝ տեսալ մը խոստովանա՞յր է, բա-
րեւեր և արժանահաւատ անձի մը կամ
անձանց անկողմնական վրայութեանը յեն-
լով այն անվայել գործը կարեկցարար
հրատարակէ և պատասխանատուութիւն
նրն ընդունի, ազգային Արքունիքին
ի՞նչ ընթացք պէտք է բուն։

— Եւս ըստ, փոխանակ լրագրին բե-
րանը գոցելու՝ պէտք է որ գործը ստուգէ-
— Ի՞նչ միջոցաւ։ ամբաստանելովն
հարցունելով, թէ ուր որ չարքը գոր-
ծուած է՝ այն տեղի ժողովութեան հանրա-
գրութեամբ։

Փորձը մեղի ցոյց տուած է որ դա-
ւաւներու մէջ Արքունիքին խաղելու
կաղնիկը պէտք միջոցներ կան։ Եւս ճիշդ
մը կուտանութեան մը գրուի եղած՝ դա-
նանք իր լրագրիներն տակ կը պատասխար, և
իր ու իրեններուն համար օրէնք կամ ինք-
նին է, քանի պատիւ և բողք չկայ։ բո-
ղքը եղած ժամանակ զանի սուտ հանելու
և ինքզինքնից արդարացնելու համար բազ-
մաթիւ կնիքներ կան ի պատրաստի, և
շատ անգամ խեղճ հասարակութիւնն իր
ստորագրութեան բեռնակիրն է, զանազան
նկատմաններով չկրնար զայն զրանալ
այնպիսի արդար բողք մը սուտ հանելու՝
զոր ընդիմ ալ թերեւ ինք է, որ խորհրդա-
բար երկու թիւեր խմբագրի մը հարող
դած է, փոստ ըլլալով թէ հրատարա-
կութեան միջոցաւ իր ձայնը բերի պիտի
ըլլայ, և Արքունիքին ալ պիտի պար-
տաւոր իր արդար բողքանանց իրաւունք
ընելու։

Եւս եթէ խմբագիր մը իր վտահու-
թեան արժանի թղթակիցներէն կամ հա-
ւատարմ աղբիւրներէ քաղած ազգային
լուրերը՝ հակառակ իր կոչմանը, պաշտօ-
նին և կամ ըսելը արհեստին, առանց
հրատարակելու և հասարակաց կարծեաց
ատենանք ներկայացնելու միակ Ար-
չութեան հարցալէ, և սպասէ որ Ար-
չութիւնը գանկիւց անթիւ դժուարու-
թիւններով քննէ ստուգէ, դատի հրա-
ւերէ, դատէ, վճիռ տայ և այն վճիռ մի-
այն հրատարակէ, աւելի լաւ կրնէ որ իր
բողք ազգային լրոյ թղթակցութիւնները
գաղբերցնէ և ճշմարտութեան հրաժա-
րական ողջոյն մատուցանէ։ Գործաւո-
րեան կրննք՝ որ միայն անիրաւին վնասա-
կար սեպուած է։ վտան զի երբ մէկ ի-
րաւունքն իր կողմն ունի, ճշմարտութիւն
նը՝ խօսողին պատիւ կը բերէ, և լուրիւ-
րուն սիրաւ կը հանդարտեցնեն։

Աւտի քաջայոյս ենք թէ ազգային
Քաղաքական ժողովը կամ Օրէնդարա-
կան յանձնաժողովը զեղծմանց ընդարձակ
ստպարել մը բացած չըլլալու համար՝ ըստ
ամենայնի լաւ կը կշռեն այն ամեն պարա-
դայները, որ տպագրական աղտոտութեան
սկզբունքն յարեւոյժ համար ինքու կարե-
ւոր են։ մամուլ աղտոտութեան կրննք, որ
իրաւամբ ազգաց լուսաւորութեան ջահ
ձանչուած է։

Մենք կը հաւատանք, որ ուղղակի կամ
անուղղակի ազգին օգտին նպատաւ որ և
իցէ յորեւանոց հրատարակութիւնը և

նոյն իսկ տերութեան կանոնաց համեմատ
տպագրական աղտոտութեան խոհախան կի-
րաւութիւնը սիրելի է և պէտք է ըլլայ
ներկայ սահմանադրական Արքունիքեան։

Իսկ մամուլ աղտոտութիւնը չարաչար գո-
ծալելով հասարակաց անդորրութիւնը
վերջով, փոխանակ զնութեան՝ գծաւո-
թեանց և երկարաւարութեանց առիթ է
զող որ և իցէ թերթ՝ ինքնին իր ձակա-
ար կը կրէ դատաւարտութեան կնիքը,
այն է ողջամիտ հասարակութեան արհա-
մարհանք։

Եւս ըստ ձեռնարկու իրրէ՝ բնական հե-
տեանք՝ որչափ որ կը խոստովանինք թէ
տպագրական աղտոտութեան բարձր սկը-
բունքը վատարար անձնական կրից ծառա-
յեցնել ուղղոյն ազգին օգտին թշնամի է,
այնչափ ալ կը փախալքինք որ ազգային
Արքունիքին մամուլ աղտոտութիւնը
յարգէ և ճշմարտութենէ երկնչելու առ-
րագարտ կատարած չյարուցանէ։

Եւս է մեր միակ խճը, և այս մեր տե-
սութիւնը վերջացնելէ առաջ կը փու-
թանք թէ՛ ազգային Քաղաքական ժողո-
վոյ և թէ՛ տպագրական Օրէնդար յանձ-
նաժողովին ուշադրութեանը յանձնել հե-
տեւալով։

Ղեւ քանի մը շարաթ հաղիւ կրնէ
որ Տերութեան երաւոյնց հաշիւը հրա-
տարակուած ժամանակ՝ Բուռնի տ'Օ-
ւիան հրապարակաւ հարցուց թէ աներկի-
է աղտոտութեամբ քննել զայն, ինչպէս որ
կրննք ճշմարտութենէ չվախոյղ երկիրնէ-
րու մէջ։

Եւս հարցման այդ՝ կամ ո՞չ պատաս-
խանք Դուռնայէն ուղած ըլլալով, ան ալ
պաշտօնական կերպով և Բարձրագոյն հը-
րատանաւ սա պատասխանը տուաւ։ «Տա՛ն-
«կատանալ մէջ ալ ճշմարտութենէ վախ-
«ցող չկայ։ բայց աններկին և ըստ օրի-
«նաց պատժապարտը՝ միայն սուտ լուր-
«բու տարածումն ու զգարաւորութիւնն է»։

Եւս միակ հիման կամ սկզբան պա-
տասխանող կանոնադրութիւն մը միշտ
ընդունելի կը ծանչէ Մասիս, և այս է
իրեն Պիւթագորեան՝ ՆԵՒՈՒՅԸ։

Մէկուորուէն նոյ՝ 12 թուով նամակ մը
կիմայնէ մեզ թէ յիշեալ քաղաքի մեր
համազգեաց մէջ Արքունիքին տօնէն
ի վեր գերադրաբար երկպառակութիւն մը
ծագած ըլլալով, դաւառին առաջնորդ
Գեր. Տ. Թապէս սրբապան Մաղլու-
եան Աթ. Եւաթել վարդապետը յառ-
կապէս Մէկուոր զեկեր է, որ երկու կող-
մը քրիստոնէական եղբայրութեան
յորդորելով հայոցեցեք և ժողովութեան
մէջ տիրած խռովութիւնն ու անկու-
թիւնը սիրոյ և միաբանութեան փոխեր է։

Սկից զատ յիշեալ արժանապա-
տիւ վարդապետը տեղոյն ժողովութեան
զադանի բուժարկութեամբ վեց արժանա-
ւոր անձինք ընտրել է տեղոյն ազգային
գործոց եկեղեցւոյ և վարժարանին հոգա-
րարձութիւն ընելու համար, որով բողք
ժողովութեանը գոհ և ուրախ եղեր է և ի-
րենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ար-
ժանապատիւ վարդապետէն։

Ս. Պօլս 14 նոյեմբեր 1863
«Երժանապարդ խմբագիր Մասիս
պատուական լրագրոյ։
«Նախարար Սահմանադրական
Գործադիր յանձնաժողովը նախընթաց
նամակաւ բրած առաջարկութիւնս իւր
ուշադրութեան արժանի համարելով պի-
տի որոշէ որ կեդրոնական Արքունիք-
նը ամեն մէկ դաւառի մէջ Սահմանադ-
րութեան անթերի գործադրութիւնը հըս-
կելու համար մէկ մէկ քննիլ յառկացը-
նէ։ Քննիլները դաւառաբնակ ազգայնոց
համար մեծ և կարեւոր ծառայութիւն մը
պիտի ընեն, որովհետեւ անանք բողք հա-
սարակութեան ներկայացուցիչներն և թե-
րեւ պաշտպաններն պիտի ըլլան Սահմա-
արկութեան գործադրութեան մասին։

«Ղաւառ արեւակ ազգային» Սահմա-
նադրութեան վերահաստատութեան հա-
մար ազգին ամեն ներութեան և տառա-
պանաց մէջ ունեցած հաստատումնու-

«Ղաւառ արեւակ ազգային» Սահմա-
նադրութեան վերահաստատութեան հա-
մար ազգին ամեն ներութեան և տառա-
պանաց մէջ ունեցած հաստատումնու-

«Ղաւառ արեւակ ազգային» Սահմա-
նադրութեան վերահաստատութեան հա-
մար ազգին ամեն ներութեան և տառա-
պանաց մէջ ունեցած հաստատումնու-

Թիւեր տեսնելով, համարեցան որ անշուշտ այս օրերը արդարեւ գործող մէջ եղած անկարգութեանց առաջն առնող և միանգամայն հայրենի տան աւերակներուն վերականգնող պիտի ըլլայ, ուստի իրենց քաղաք յոյսերը իրաւամբ անկէ տարածելու չկոտորեցան: Պաւստանէ լուսն մէջ մինչև ցայտօր եկող դաշտով վարչութեանց երկաթէ լուծը իրենց վերայ այնչափ ծանրացած էր, որուն տակ դեռ կը հիւսնէ) որ արդարեւ Սահմանադրութիւնը իրեն հրեշտակ խաղաղութեան պիտի ընդունին, որպէս զի իրաւունքն այս ցանկալի խաղաղութիւնը վայելէն: Անոնք որ այս օրերէն յառաջ դաշտը օգտանալու գնալ չվայելած և մինչև անգամ անոր ոգին և սկզբունքները չմտնող քաղաքները համար հրեշտակ խաղաղութեան կը համարին, ինչ ջերմեռանդ հաղանդութիւն ցոյց պիտի տան անոր հրամաններուն, և մինչև անգամ յետագիւղէ մանանց անոր պարտաւարաւ յաւուրացած բռնութեանց, գանձեր իրեն վարդին փուշը համարելով:

«Պաւստանը մէջ մեր սիրելի աղաքայնոց իրաւանց յաղթանակութիւնը իրեն պարտաւարութիւն իրաւանց համարուելուն, միայն զգնանայ դեմ համբերութեամբ տանելու առաքելութիւնը ժառանգաբար ստացող թողութեանց է: «Այս իրաւանց վերահսկող բոլորովին հակառակ է Սահմանադրութեան հիմնական սկզբունք, որ կը հրամայէ թէ՛ ինչպէս ընդհանուր հայ աղաք, նոյնպէս մէկ հայ մը մի և նոյն իրաւունքներ և միևնոյն պարտականութիւններ փոփոխանքներն: Այս իրաւանց տէր ըլլալու և պարտուց ծանաղութեան համար անոնց կողմէ և անոնց համար այնպիսի մարդիկ պէտք են, որոնք անհեղին մասնակցութիւն մը չունենան գաւառական կառավարութեանց և վարչութեան մէջ: Այս կարեւոր դերը կատարողները պիտի ըլլան իրաւամբ կեդրոնական Վարչութեան կողմանէ զբաղուող քննիչները:

«Այսինքն իմաստաւ գրածներուն հաստատութիւն տալով կը փափաքեմ, որ ինչպէս ես քաղաքակիցներուն (Եւրոպական) համար և անոնց կողմանէ կը փութամ այս խորհրդածութիւններն ընել և Վարչութեան խորհրդով առաջարկութեան ներքին ընդունելութիւնն ու գործադրութիւնը, նոյնպէս բոլոր գաւառական աղաքայնք ասոր կարեւորութիւնը և անհրաժեշտ ըլլալը ծանցելով չխաբուին այն սուտ խոստումներէն որ իրենց պիտի ըլլան աւանդ կողմանէ որը մինչև ցայտօր իրենց վրայ բռնացած հասարակաց իրաւունքը կամահաճութեան և շահասիրութեան կը դոհնէ:

«Քաղաքիս աղաքայն գործերն անարարեղիս այսուհետեւ զօհացողներ կերպարան մը պիտի ստանան, և հետեւաբար մեր դպրոցին ներքին կառավարութիւնը և բարեկարգութեան հորատարութիւնը արժանաւոր դաստառներ մը ձեռքը յանձնուելով՝ անոր յառաջադիմութիւնը կ'ապահովուի: Արժեք մը որ առաջին նամակս իւր նպատակին հասեր է, որովհետեւ հիմա քաղաքակիցներս «յառաջադիմութիւն դպրոցիս ըսելով աշակերտաց առ ի ցոյցս մէկ քանի բան գոցը ներքին չեն հասկնար, այլ կուզեն որ իրենց տղայքը իրաւունք բան սովորին:

«Թեքուս այս գրածներս դպրոցին արդի դաստառին քմաց անորոշելի չըլլան, բայց ամենին փոյժ չըլլայ իրեն, իւր արժանաւորութիւնը ծանցող և զինքը պաշտպանողներ չեն պահիր: Թէ որ Եւրոպիա լուր՝ դպրոցի տղայոց աղաքակերհերը է: Պ. Պետրոս Պ. Սեֆերեանը իւր կրթած և իւր ոգւոյն արժանի աշակերտն է: Թէ որ Եւրոպիոյ աղաքայնք անկարող են իւր դերագոյն հանաւր ծանցել, թող կարգան Սեֆերեանի մէջ հրատարակուած այն անգլագական հանձնարոյն համար ծառուած ներքողը, որ միանգամայն պարտաւ մըն է Եւրոպիոյ հասարակութեան համար: Ճամայտակութիւնը Պ. Սեֆերեանին է, բայց փառքը Պ. Պ. Սեֆերեանին է, որ իւր կրթած աշակերտը տուն և հինգ տարեկան տղայ մը կը յանդիման իրեն համար բաւել, որ քաղաքիս բարեկարգութեան յառաջադիմութեան ու լուսնաւորութեան սկզբնադրամաւ եղած է, ու յառաջ քան գրաւուած նորոս Եւրոպիա ի խաւարի աղիւթութեան կը շնորհէ: Բայց դժբաղդաբար այսօր Եւրոպիոյ յառաջադիմութեան կրկնաւորելը Պ. Սեֆերեանին հանդիմաններուն տակ սքողելու հարկադրուել է:

«Այսինքն թղթաբերէն կ'իմանամ որ այս օրերս Եւրոպիոյ մէջ եկեղեցի կործանելու խնդիրն աւելի ծանր կերպարանք մը առած է: որովհետեւ Եւրոպիոյն ի փառք մէկ քանի շահանքի անձանց տարօրինակ խորհրդոյն կամակից ըլլալով իւր լիակատար հաւանութիւնը տուած է նորաշէն և ամբողջաբար եկեղեցիներն փլուզելու, որ դարեւրով կ'ընայ զիմանալ: Եւ թէ արդարեւ հաւատարմեղ ըսելով թիւնը այնչափ շատ ըլլար, որ քաղաքիս եօթն եկեղեցիներ կործանելու, աւելի մեծերը կանգնելու համար: Սեֆերեանիցը և բուն իսկ մեր քաղաքին վրայ խոսելով՝ կըր հաւատարմեղ ըսելով թիւնը մեծ է, որովհետեւ հաւատարմեղ ըսելով թիւնը հեղուհեղ շատնար, փոխանակ գտնուած եկեղեցիներ կործանելու, աւելի մեծը շինելու համար՝ ուրիշ մը կը կանգնէին, և այսպէս է որ այսօրուան օրս քաղաքիս եօթն եկեղեցիներն: Պ. Պետրոսի որդայ եկեղեցւոյն գալով, երբ մեր նախնիքը զայն կանգնէին, թաղին մէջ բաւական հայ ընտանիքներ կը գտնուէին եւ զերբ, բայց հեղուհեղ զրուելով այսօրուան օրս նոյն թաղին մէջ հայ ընտանիք մը անգամ չգտնուիր, և եկեղեցւոյն հանապազօրեայ ժամերգութիւններն ուղիւղուած են: միայն շարժելով միանգամ հաւատարմեղ կողմանէ ուխտագնացութիւն կը ըլլայ: Պ. Օհան Տերտերեան և իւր երկու եղբայրքը Պապար և Յարութիւն՝ որ քան տարիէ ի վեր այս եկեղեցւոյ եկեղեցականութեան պաշտօնը կը վարեն, իրենց վարչութեան հաշիւները դոյնելու ուրիշ ծար չեն գտեր (որովհետեւ քաղաքակիցներս քանի քանի անգամ հաշիւ ուղեր են ու չեն կրցեր առեր) եւ թէ ոչ՝ այս տարօրինակ խորհուրդը յղաւարով, իրենց . . . մէկ քանի կամակիցներ գտնելով և Եւրոպիոյն հաւանութիւնը շահելով՝ եկեղեցւոյ կործանման հրով արտաքին ի ծածուկ ձեռք ձգած են Տեղապահ Հօր միջնորդութեամբ:

«Ինչպէս որ Եւրոպիոյ մէջ ամեն մարդ կը վրայէ, Տերտերեաններուն ձեռքը եկեղեցւոյ իրաւունքներէն յաւելցած յիսուն հազարէն աւելի պարտաւոր դրամ կը գտնուի: փոխանակ Եւրոպիոյ տունը կործանելու՝ որուն մեծնալուն ամենին կարտաթիւն չկայ, ինչեղ գումարը նոյն . . . անձանց ձեռքէն կորելով, աւելի օգտակար չըլլար դպրոցին համար անշարժ ստացուած մը դնել, ուրուն եկամուտը մեծագույն նպատակնար նիւթութեան պիտոյն:

«Այս պայտէս գաւառներուն մէջ հասարակաց դանձը շահանքի անձանց ձեռքը խաղաղելի եղած է: Ըստ զգնելի, որպէս զի կեդրոնական Վարչութիւնն այս իրաւ վիճակին դարման տանելու համար պէտք եղած հրամանները տայ այս տարօրինակ խորհրդոյն դժբաղդութեան առաջին անգամ և միանգամայն Տերտերեաններն յատեան կուգլով իրենց քրտանամար եկեղեցականութեան հաշիւը պահանջելու համար:

«Այս կերպ ցաւալի եղելութիւններ հաղարկելով կը պատահին գաւառներուն մէջ. քանի որ ժողովուրդն այս կայունութեան մէջ կը տատանի, միթէ հնար է ըստ պատել որ գաւառներն իրենց իրենց կարեւան Սահմանադրութիւնը գործադրել: Ռ. Վ. Պ.

Իսկ իւր հրատարակուած Դաշակ անուն ընտիր հանդէսին ոգւոյն և ոգին մէկ ծաղաւ կը մեր արդի ընդերքողայ տալու համար հեղուհեղ յաղապարհ կը քաղաքիս անոր առաջին թիւնը, որուն մէջ արդի խմբադիրն Եւրոպիոյ աղաքայնոց վրայ քանի մը խմբադիր խորհրդածութիւններ ըրած է, ուր ուղիւ մեն գաւառարնակ աղաքայնոց ու ուշադրութեան արժանի են:

Այս օրի թէ քաղաքիս հայերը 40 հազար ընկու կարող և հետեւաբար պարտաւոր են, թէ 40 հազար ընկու կարող: — Այս նշանակէ այս թիւնը ոչ այնչափ ծնուած ըլլալով ինչ-իստական աղաքայնութեան ներքին գիւրդութիւն և յարմարութիւն ունինք աղաքայնոց բարեկարգութեանը շնորհալի ըլլալով:

Այնչափինք այս նիւթադրութիւնը թիւնը մը մտածելու թիւնը եւս:

Ամեն գաւառ աղաքիս, այսինքն առաջնորդ անիստ քաղաք ունի իւր թիւնը: — Հանրաբար խօսելով կրնանք կարծել թէ աւելի կամ պակաս կենդանութեան նշան և լոյս ունեցող գաւառն է: և թէ թիւնը այս կենդանութեան կապիւն և այս լոյսով կրնան փայլել:

Գաւառն է գլուխ մը, և թիւնն է գլուխէն վար կաղմող ամբողջ մարմինը: — Եթէ կենդանի է գլուխը, կենդանի է նաեւ մարմինը, եթէ հիւանդ է այն, հիւանդ է նաեւ մարմինը: ուստի կը հետեւի թէ ամեն գաւառ, այսինքն ամեն գլուխ պարտաւոր է ամբողջ կաղմուկ լինել և պարտաւոր լինել մ'ունենալու: Իւրաքանչիւր առաջնորդական քաղաքիս թիւնը աղաքայն իւր ունեցած այս պարտաւորութիւնը նշանակելու և յայտմասին զայն պատասխանատու ծանցելու և տեւ կը դանտանք մեր բուն նպատակին և կրնանք:

Ուրեմն Զմիւռնիա ալ ամբողջ կաղմ և կ'մտք ունենալու է՝ իւր թիւնը հայոց կենդան և լոյս բաշխելու համար:

Այս նպատակին կը հասնինք եթէ լուծենք այս երկու խնդիրները, որ քաղաքիս և նախնին և որոնց վրայ տակաւին իրաւունքն ունենալով չունենանք անորոշութիւն: Եւ քաղաքիս և թիւնը լուծման մէջ կամիտութիւն:

Առաջին.

Կրթութեան տարածում:

Երկրորդ.

Կրթականութեան հանրացումը:

Կրթութեան տարածումը կենթադրէ կըրթականութեան հաստատութիւն, բաղմունքի և արդիւնաւորութիւն:

Կրթականութեան հանրացումը կենթադրէ երկրորդութեան, վաճառականութեան և ճարտարագիտութեան ոգին զարգացումը:

Կրթական մարդու սիրտը և միտքը կը կաղմէ, և կուտայ անոր այն անհատական արժանաւորութիւնը որ է ճշմարիտ բարոյականութիւնը և դաստիարակութիւնը: Երկրադրութեան, վաճառականութեան և ճարտարագիտութեան ոգին արթնանալով մարդս կայրի գիւրդութեան և անկախութեան: Ուրեմն մարդկային երջանկութեան էական տարրերն են բարոյականութիւնը, կրթութիւնը և գիւրդականութիւնը:

Ո՞վ իւր վրան առնելու է այս տարրերը մեր թիւնը աղաքայն ց հայր թիւնը բարձր պաշտօնը:

— Իսկ իւր հայրը:

— Իսկ իւր հայրը ըսելով ինչ կ'իմանանք:

— Այնչափ տեսեր կաղմունքը գաւառական վարչութիւնը:

Հարկ է հարցնել թէ մինչև հիմա Եւրոպիոյ փաղտորը իր այս բարձր պաշտօնը արդեօք ծանցած թէ ոչ և թէ ինչ ընթացք ունեցաւ:

Այս միայն գիտենք թէ այսպիսի պաշտօն մը քանի որ կայ, զայն արժանաբար վարելու վարչութեան մ'ալ հարկաւորութիւն կայ պահանջուէ:

Այս պաշտօնը կատարելու կարող են միայն աղաքայնութիւնը, անհասարակութիւնը և իսկը:

Եթէ ճշմարտութիւն մ'է այս, և եթէ ամեն անկողմնադարձ միտքերու ընդունելի, ուրեմն ամեն մէկ հայ կը պարտաւորի, — եթէ կը ծանցայ պաշտօնը և եւս ըստ ըստ ըստ —, փութալ քուտարկութեան իրաւունքը վայելելու, և իւր խղճին հետ նախ խորհրդականութեան և ըսելով ուղիւ լոյս զայն նշանակել այնպիսի անուններ, որոնց խղճին և միտքին յանձնուելու է հայի և լուսնի կարօտ աղաքայններու աղաքան, բարոյական պատասխանատուութեան տակ կ'ընայ: Եւ որքան արդիւն է ինչպիսի աղաքական խաղաղիկ մը տեղ կը գտնէ, անհատական կրից կը ծառայէ:

Իսկ իւր հրատարակուած Դաշակ անուն ընտիր հանդէսին ոգւոյն և ոգին մէկ ծաղաւ կը մեր արդի ընդերքողայ տալու համար հեղուհեղ յաղապարհ կը քաղաքիս անոր առաջին թիւնը, որուն մէջ արդի խմբադիրն Եւրոպիոյ աղաքայնոց վրայ քանի մը խմբադիր խորհրդածութիւններ ըրած է, ուր ուղիւ մեն գաւառարնակ աղաքայնոց ու ուշադրութեան արժանի են:

Այս օրի թէ քաղաքիս հայերը 40 հազար ընկու կարող և հետեւաբար պարտաւոր են, թէ 40 հազար ընկու կարող: — Այս նշանակէ այս թիւնը ոչ այնչափ ծնուած ըլլալով ինչ-իստական աղաքայնութեան ներքին գիւրդութիւն և յարմարութիւն ունինք աղաքայնոց բարեկարգութեանը շնորհալի ըլլալով:

Այնչափինք այս նիւթադրութիւնը թիւնը մը մտածելու թիւնը եւս:

Ամեն գաւառ աղաքիս, այսինքն առաջնորդ անիստ քաղաք ունի իւր թիւնը: — Հանրաբար խօսելով կրնանք կարծել թէ աւելի կամ պակաս կենդանութեան նշան և լոյս ունեցող գաւառն է: և թէ թիւնը այս կենդանութեան կապիւն և այս լոյսով կրնան փայլել:

Գաւառն է գլուխ մը, և թիւնն է գլուխէն վար կաղմող ամբողջ մարմինը: — Եթէ կենդանի է գլուխը, կենդանի է նաեւ մարմինը, եթէ հիւանդ է այն, հիւանդ է նաեւ մարմինը: ուստի կը հետեւի թէ ամեն գաւառ, այսինքն ամեն գլուխ պարտաւոր է ամբողջ կաղմուկ լինել և պարտաւոր լինել մ'ունենալու: Իւրաքանչիւր առաջնորդական քաղաքիս թիւնը աղաքայն իւր ունեցած այս պարտաւորութիւնը նշանակելու և յայտմասին զայն պատասխանատու ծանցելու և տեւ կը դանտանք մեր բուն նպատակին և կրնանք:

Ուրեմն Զմիւռնիա ալ ամբողջ կաղմ և կ'մտք ունենալու է՝ իւր թիւնը հայոց կենդան և լոյս բաշխելու համար:

Այս նպատակին կը հասնինք եթէ լուծենք այս երկու խնդիրները, որ քաղաքիս և նախնին և որոնց վրայ տակաւին իրաւունքն ունենալով չունենանք անորոշութիւն: Եւ քաղաքիս և թիւնը լուծման մէջ կամիտութիւն:

Առաջին.

Կրթութեան տարածում:

Երկրորդ.

Կրթականութեան հանրացումը:

Կրթութեան տարածումը կենթադրէ կըրթականութեան հաստատութիւն, բաղմունքի և արդիւնաւորութիւն:

Կրթականութեան հանրացումը կենթադրէ երկրորդութեան, վաճառականութեան և ճարտարագիտութեան ոգին զարգացումը:

Կրթական մարդու սիրտը և միտքը կը կաղմէ, և կուտայ անոր այն անհատական արժանաւորութիւնը որ է ճշմարիտ բարոյականութիւնը և դաստիարակութիւնը: Երկրադրութեան, վաճառականութեան և ճարտարագիտութեան ոգին արթնանալով մարդս կայրի գիւրդութեան և անկախութեան: Ուրեմն մարդկային երջանկութեան էական տարրերն են բարոյականութիւնը, կրթութիւնը և գիւրդականութիւնը:

Ո՞վ իւր վրան առնելու է այս տարրերը մեր թիւնը աղաքայն ց հայր թիւնը բարձր պաշտօնը:

— Իսկ իւր հայրը:

— Իսկ իւր հայրը ըսելով ինչ կ'իմանանք:

— Այնչափ տեսեր կաղմունքը գաւառական վարչութիւնը:

Հարկ է հարցնել թէ մինչև հիմա Եւրոպիոյ փաղտորը իր այս բարձր պաշտօնը արդեօք ծանցած թէ ոչ և թէ ինչ ընթացք ունեցաւ:

Այս միայն գիտենք թէ այսպիսի պաշտօն մը քանի որ կայ, զայն արժանաբար վարելու վարչութեան մ'ալ հարկաւորութիւն կայ պահանջուէ:

Այս պաշտօնը կատարելու կարող են միայն աղաքայնութիւնը, անհասարակութիւնը և իսկը:

Եթէ ճշմարտութիւն մ'է այս, և եթէ ամեն անկողմնադարձ միտքերու ընդունելի, ուրեմն ամեն մէկ հայ կը պարտաւորի, — եթէ կը ծանցայ պաշտօնը և եւս ըստ ըստ ըստ —, փութալ քուտարկութեան իրաւունքը վայելելու, և իւր խղճին հետ նախ խորհրդականութեան և ըսելով ուղիւ լոյս զայն նշանակել այնպիսի անուններ, որոնց խղճին և միտքին յանձնուելու է հայի և լուսնի կարօտ աղաքայններու աղաքան, բարոյական պատասխանատուութեան տակ կ'ընայ: Եւ որքան արդիւն է ինչպիսի աղաքական խաղաղիկ մը տեղ կը գտնէ, անհատական կրից կը ծառայէ:

Իսկ իւր հրատարակուած Դաշակ անուն ընտիր հանդէսին ոգւոյն և ոգին մէկ ծաղաւ կը մեր արդի ընդերքողայ տալու համար հեղուհեղ յաղապարհ կը քաղաքիս անոր առաջին թիւնը, որուն մէջ արդի խմբադիրն Եւրոպիոյ աղաքայնոց վրայ քանի մը խմբադիր խորհրդածութիւններ ըրած է, ուր ուղիւ մեն գաւառարնակ աղաքայնոց ու ուշադրութեան արժանի են:

Այս օրի թէ քաղաքիս հայերը 40 հազար ընկու կարող և հետեւաբար պարտաւոր են, թէ 40 հազար ընկու կարող: — Այս նշանակէ այս թիւնը ոչ այնչափ ծնուած ըլլալով ինչ-իստական աղաքայնութեան ներքին գիւրդութիւն և յարմարութիւն ունինք աղաքայնոց բարեկարգութեանը շնորհալի ըլլալով:

Այնչափինք այս նիւթադրութիւնը թիւնը մը մտածելու թիւնը եւս:

Ամեն գաւառ աղաքիս, այսինքն առաջնորդ անիստ քաղաք ունի իւր թիւնը: — Հանրաբար խօսելով կրնանք կարծել թէ աւելի կամ պակաս կենդանութեան նշան և լոյս ունեցող գաւառն է: և թէ թիւնը այս կենդանութեան կապիւն և այս լոյսով կրնան փայլել:

Գաւառն է գլուխ մը, և թիւնն է գլուխէն վար կաղմող ամբողջ մարմինը: — Եթէ կենդանի է գլուխը, կենդանի է նաեւ մարմինը, եթէ հիւանդ է այն, հիւանդ է նաեւ մարմինը: ուստի կը հետեւի թէ ամեն գաւառ, այսինքն ամեն գլուխ պարտաւոր է ամբողջ կաղմուկ լինել և պարտաւոր լինել մ'ունենալու: Իւրաքանչիւր առաջնորդական քաղաքիս թիւնը աղաքայն իւր ունեցած այս պարտաւորութիւնը նշանակելու և յայտմասին զայն պատասխանատու ծանցելու և տեւ կը դանտանք մեր բուն նպատակին և կրնանք:

Ուրեմն Զմիւռնիա ալ ամբողջ կաղմ և կ'մտք ունենալու է՝ իւր թիւնը հայոց կենդան և լոյս բաշխելու համար:

Այս նպատակին կը հասնինք եթէ լուծենք այս երկու խնդիրները, որ քաղաքիս և նախնին և որոնց վրայ տակաւին իրաւունքն ունենալով չունենանք անորոշութիւն: Եւ քաղաքիս և թիւնը լուծման մէջ կամիտութիւն:

Առաջին.

Կրթութեան տարածում:

Երկրորդ.

Կրթականութեան հանրացումը:

Կրթութեան տարածումը կենթադրէ կըրթականութեան հաստատութիւն, բաղմունքի և արդիւնաւորութիւն:

Կրթականութեան հանրացումը կենթադրէ երկրորդութեան, վաճառականութեան և ճարտարագիտութեան ոգին զարգացումը:

Կրթական մարդու սիրտը և միտքը կը կաղմէ, և կուտայ անոր այն անհատական արժանաւորութիւնը որ է ճշմարիտ բարոյականութիւնը և դաստիարակութիւնը: Երկրադրութեան, վաճառականութեան և ճարտարագիտութեան ոգին արթնանալով մարդս կայրի գիւրդութեան և անկախութեան: Ուրեմն մարդկային երջանկութեան էական տարրերն են բարոյականութիւնը, կրթութիւնը և գիւրդականութիւնը:

Ո՞վ իւր վրան առնելու է այս տարրերը մեր թիւնը աղաքայն ց հայր թիւնը բարձր պաշտօնը:

— Իսկ իւր հայրը:

— Իսկ իւր հայրը ըսելով ինչ կ'իմանանք:

— Այնչափ տեսեր կաղմունքը գաւառական վարչութիւնը:

Հարկ է հարցնել թէ մինչև հիմա Եւրոպիոյ փաղտորը իր այս բարձր պաշտօնը արդեօք ծանցած թէ ոչ և թէ ինչ ընթացք ունեցաւ:

Այս միայն գիտենք թէ այսպիսի պաշտօն մը քանի որ կայ, զայն արժանաբար վարելու վարչութեան մ'ալ հարկաւորութիւն կայ պահանջուէ:

Այս պաշտօնը կատարելու կարող են միայն աղաքայնութիւնը, անհասարակութիւնը և իսկը:

Եթէ ճշմարտութիւն մ'է այս, և եթէ ամեն անկողմնադարձ միտքերու ընդունելի, ուրեմն ամեն մէկ հայ կը պարտաւորի, — եթէ կը ծանցայ պաշտօնը և եւս ըստ ըստ ըստ —, փութալ քուտարկութեան իրաւունքը վայելելու, և իւր խղճին հետ նախ խորհրդականութեան և ըսելով ուղիւ լոյս զայն նշանակել այնպիսի անուններ, որոնց խղճին և միտքին յանձնուելու է հայի և լուսնի կարօտ աղաքայններու աղաքան, բարոյական պատասխանատուութեան տակ կ'ընայ: Եւ որքան արդիւն է ինչպիսի աղաքական խաղաղիկ մը տեղ կը գտնէ, անհատական կրից կը ծառայէ:

ԻՍԽԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հեղուհեղ երէկ ցաւալի դոյժ մը բերաւ Պարիզին:

Երբեք իմ փառադուր Տատան վըսեմալը Պորոս պէյը, որ ժամանակէ մը ի վեր իր առողջութիւնը խնամելու համար Պարիզ կը գտնուէր, վախճանէր է:

— Պարիզի Վ. Շահ մայրաքաղաքը գտնուող ուսմարիտ հայադրի երեւելի վաճառական մեծատնայտի աղա Պաղտար Շապուրի Վահրէ ծու և Երեւանի պատուաւանք զրից:

— Այնչափինք հրատարակուած Եւրոպիոյ անուն ընտիրը կը ծանցանք թէ Վահրէի մէջ Պորոսի հասանքի թաւ: Ֆէթ փաշային որդին հասանքի թաւ: փաշային աղիւնը հետ ամուսնանալով, հարսանեաց հանդէսը կատարուած ժամանակ աղաքայններն մէկը ձեռքը ծրագով հարսին սենեակի նրբաթել վարագոյրը բռնեցնելով հրեհի մը սկզբնաւորուած թիւն եղեր է, բայց բարեբաղդաբար կանայ աղաքայններն բոլոր հանդիմանեց կրակը մարելու դիմելով, կրցեր են յաջողել, և դժբաղդ վախճան մը չէ ունեցեր:

Այսինքն նոյն գիշերը Վահրէի մէջ գտնուած խաղաղական թաւորները առաւան տեմ բռնեցնելով բոլորովին հրոյ ծարակ եղեր է:

— Մարտին նոյնիմը 18 թուով հեռուեցաւ կը գրէն մայրաքաղաքիս Բուռիէ տ'Օսման լաւագոյն:

«Այնչափինք անոր արժանի կրօնական շարժում մը կայ հոս:

«Հայերը Լատին եկեղեցւոյ յարկ կուզեն: Հռոմէական հայրեն անգամ որ ինչպէս գիտեք՝ իրենց առանձին ձեռն ունին, նոյ

